

Colin THUBRON

FLUVIUL
AMUR

Între Rusia și China

Traducere de Cristina Felea

POLIROM
2022

Colin Thubron, *The Amur River: Between Russia and China*

Copyright © 2021 by Colin Thubron

© 2022 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © iStockphoto.com/Vladimir2012

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700505

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

THUBRON, COLIN

Fluviul Amur: între Rusia și China / Colin Thubron; trad. de Cristina Felea. – Iași:
Polirom, 2022

Conține index

ISBN 978-973-46-8831-9

I. Felea, Cristina (trad.)

821.111

Printed in ROMANIA

Cuprins

1. Izvorul	11
2. Stepa	32
3. Tratatul	56
4. Şilka	82
5. Fortăreaţa pierdută	98
6. Oraşul Bunei Vestiri	124
7. Fluviul Dragonului Negru	158
8. Habarovsk	200
9. Oraşul Zorilor	226
10. Promisiunea	256
<i>Mulţumiri</i>	293
<i>Index</i>	295

Custodele îmi arată fotografia unei chinezoaice tinere și drăguțe care se uită la o vitrină în care se află artefacte pe care nu le pot descrie.

— A venit acum câteva luni.

Expresia tinerei este confuză – umbra unei încruntări –, astfel că nu-mi dau seama dacă e fascinație sau nedumerire. Ce semnificație poate avea pentru ea întâlnirea cu aceste obiecte atât de străine: scrisul ilizibil, grăunțele carbonizate de orz, muscheta ce cade, în clipa morții, din mâinile unei rude atât de îndepărtate?

Apoi, cu săbiile și medaliile din secole mai târzii, istoria din muzeu se desparte cu totul de istoria ei personală. Pe un perete văd fotografia din închisoare a unor cazaci uciși sub Stalin. Se uită spre aparat, îmbrăcați în zeghe, cu numere pe piept. Par suferinzi și au un aer rătăcit. Unii au fost deja torturați. Doroskova mi-a spus că acești nevinovați ajunși la capătul puterilor au fost săteni obișnuiți – proprietari de pământuri agricole și negustori –, încât execuția lor ar putea fi cumva scuzabilă. Alături este un birou dedicat muncii ei: mașina de scris, manuscrisul și un singur tratat cu file îngălbenite, singurul publicat – simt durerea celui care scrie – din cele patru volume pe care le plănuise.

Când ies din muzeu, mă întâmpină nepotul Doroskovei, Aleksei. Trebuie că a auzit de sosirea străinului și s-a echipat cu uniforma de ceremonie a cazacilor de pe Amur: un sacou verde kaki cu însemne argintii pe umăr, pantaloni cu dungi galbene și o căciulă de oaie purtată într-o parte. Înainte de a ajunge lângă el, îmi adresează salutul căzăcesc „*Slava Bogu!*”, „Domnul fie lăudat!”. Strâng o mână mare și fără vlagă. Ochii lui cenușii mici se pierd pe fața uriașă, rotundă, iar gâtul și bărbiile i se revarsă peste gulerul militar în pliuri îndesate. Pare descins dintr-un spectacol de pantomimă.

— Așadar, ați cunoscut-o pe Agrippina Nikolaevna!

Radiază de mândrie. Vorbește de bunica sa ca despre o sfântă crâncenă și când spune „Cazacii se vor întoarce!”, vocea lui îmi aduce aminte de a ei.

— Lucrurile încep să revină la normal!

Privește spre cer, ca și cum Dumnezeu ar fi plănuțit toate acestea.

— Mult timp poporul nostru a fost uitat. Dar suntem puternici, ne vom întoarce mereu aici. Ați văzut capul din muzeu? Capul de cazac pe care l-au reconstituit? Odinioară am fost un popor colosal! De uriași!

— L-am văzut.

Capul de material plastic avea o mărime medie, m-am gândit, dar era ciudat de idealizat. Semăna cu un filosof grec.

— L-au refăcut pe baza craniilor de cazaci. Au fost dezgropate multe. În cele din urmă, scheletele au fost reînhumate cu onoruri! Acum trei ani a fost o ceremonie aici...

Da, văzusem fotografiile la muzeu: garda cazacă purtând pe umeri sicrie uriașe, episcopul cu straie aurite și mitră sferică și Aleksei, întinzându-și un tricolor rusesc peste pântecul proeminent, alături de un șir de foarte tineri cadeți, niște copii care nu păreau să se țină prea bine pe picioare.

— Nu avem voie să uităm! Acum elevii noștri învață din nou despre tradițiile lor. Sunt atamanul cazac pentru acest raion și îi învață. Chiar și fetele învață să gătească terciuri și supă de pește așa cum le preparau soldații noștri.

Se mângâie pe pântec.

— Fermele noastre – avem pământ mănós aici. Înființăm colective, facem planuri...

Cu toate acestea, am văzut doar câmpuri năpădite de buruieni și gospodării dărăpănate. Chiar și în secolul al XIX-lea se spunea despre cazaci că nu se pricep la muncile pământului.

Dar Aleksei îi dă înainte.

— Trebuie să ne repopulăm satele de pe Amur pentru că s-ar putea ca țara noastră să aibă din nou nevoie de noi. Ce știm despre China? Trebuie să-i respectăm pe cei ce și-au dat viața luptând cu ea, pe toți războinicii care au adus Rusia până la Amur. Au fost zile mărețe cu oameni măreți. Ne-am născut să fim războinici!

Desigur, nu va recunoaște niciodată atrocitățile săvârșite. Pentru el, cazacii sunt eroii unui imperiu sfânt.

— Curând, vom reconstrui fortăreața așa cum a fost. Și vom patrula la graniță din nou. Gărzile de frontieră nu sunt suficiente. Rusia are nevoie de noi!

Își bombează pieptul enorm. E împodobit cu medalii din acelea pe care cazacii și le oferă unii altora. Le răsfiră cu degetele, una câte una: ordinul Madonei din Albazin primit de la un episcop din regiune (pentru participarea la jubilee), Ordinul generalului de cavalerie cazacă Platonov, medalii din hârtie pe care sunt imprimați cai și cruci și o panglică bicoloră neagră cu portocaliu ca simbol al victoriei din Marele Război pentru Apărarea Patriei, pe care mi-o prinde în piept.

— Și lui Stalin îi era frică de noi. Îi era mai teamă de noi decât de Hitler! Și pe bună dreptate. Eram mai puternici, mai curajoși. Și mai vechi decât comunismul.

Pe lângă noi trec doi grădinari care îngrijesc terenurile din jurul muzeului.

— *Slava Bogu!* strigă el.

Grădinarii abia răspund, dând din cap.

— Oamenii ne întreabă dacă putem păzi granițele, dar orice cazac face asta în mod firesc. Oamenii aceia și toți cei din sat știu că sunteți aici, chiar dacă dumneavoastră nu i-ați văzut.

Aș vrea să-l domolesc puțin, să încerc o glumă. Poate îl fac să râdă. Nu recunosc în lăudăroșenia lui nici urmă din hotărârea și furia exaltate ale bunicii sale. Are un aer surprinzător de nevinovat.

— Granițele nu trebuie păzite acum, spun, oarecum nesigur. E pace între Rusia și China.

Își încleștează pumnii.

— Dar trebuie să fim pregătiți. Tot timpul! Nu poți avea încredere în chinezi.

Patrularea frontierei a devenit o nevoie în sine. Pacea e o amenințare la adresa ei.

— Nu poți fi niciodată sigur.

Chipul i se înfioară sub căciula neagră. Medaliile tremură.
— Niciodată.

Cu toate acestea, conducătorii ruși au fost întotdeauna precauți când a venit vorba de cazaci, a căror semi-independență putea reprezenta o amenințare. Nu erau o etnie separată, ci o vastă rețea de oameni de pe hotare, militarizați, bandiți și evadați, care nu ascultau de nimeni. Au format unele din cele mai necruțătoare regimente din armata imperială și mulți s-au alăturat Albilor în timpul Revoluției, iar mai târziu au fost zdrobiți de Stalin. În prezent, președintele Putin îi folosește cu precauție ca trupe paramilitare la granițele de vest ale Rusiei și ca forțe de ordine.

Aleksei speră să se întâmple ceva și pe această graniță. Mă conduce prin Albazin în Lada lui, claxonând și făcând semne cu mâna; e greu de spus dacă rarii pietoni care abia schițează un răspuns îl simpatizează pentru patriotismul său sau îl consideră ridicol. Urcăm vreun kilometru și jumătate în susul fluviului, într-o poiană pustie din pădurea de mesteceni. Doar o cruce comemorativă marchează locul unde cândva a fost o biserică. Își scoate căciula în semn de respect. Eliberat de sub blana deasă, îi văd capul complet chel.

— Pe vremuri era o bazilică uriașă aici, spune. Am văzut fotografiile. N-a mai rămas nimic din ea, doar câteva pietre. Dar era grandioasă. Ia priviți!

Străbate poiana cu pași mari și se întoarce ca pentru a indica o absidă invizibilă. Capul chel și lucios îi schimbă total înfățișarea.

— Imaginați-vă!

Își ridică brațele ca pentru a face să apară ca prin farmec o catedrală din adâncul pământului acoperit de tufișuri și arbuști.

— Altarul era acolo. Iisus Pantocrator era în cupola de deasupra. Și era magnifică. A fost distrusă în Revoluția care nu ar fi trebuit să aibă loc. Pelerinii se opreau aici în drum spre Albazin.

Apoi acest personaj donquijotesc își face cruce cu evlavie și-mi vorbește despre un obicei de pomenire conform căruia

mângâi un copac din apropiere și te rogi pentru cineva drag. Îmbrățișez un pin ca să-i fac plăcere, apoi mă duce la un punct de belvedere aflat deasupra fluviului.

Pe o lespede uriașă, străbătută de vinișoare trandafirii, e o placă inscripționată cu caractere vechi chirilice montată în cinstea Tratatului de la Aigun din 1858, care a consfințit dominația rusească asupra Amurului. Aleksei iubește acest loc și fluviul uriaș care șerpuiește dedesubt. O cărare coboară pe mal, unde sârma ghimpată e desprinsă. Pe aici, spune el, urcau spre Albazin pasagerii când debarcau. Nicolae al II-lea, ultimul țar, s-a oprit aici, în 1891, în calitate de moștenitor al tronului, în călătoria prin din Extremul Orient rusesc.

— Toți de aici au câte-o amintire din acea zi. Toți locuitorii s-au strâns pe marginea drumului să-l întâmpine. A urcat la noi pe un covor de flori!

Aleksei este, desigur, regalist.

— Revoluția a fost o greșeală. Un dezastru. N-ar fi trebuit să aibă loc.

Bunica lui, care îl diviniza pe Lenin, ar fi fost oripilată.

— Lucrurile ar fi trebuit să evolueze mai lent. În loc de asta...

Sub noi, o herghelie de cai roibi se scaldă în apele fluviului. Nu sunt animale îndesate ca acelea din Mongolia, ci creaturi frumoase, cu picioare lungi, sclipind în lumina tot mai slabă. Aleksei pare mai calm. Zâmbește trist.

— Nu mai sunt atât de mulți ca altădată. Tinerii de azi merg cu motocicletă.

Suntem încă lângă placa memorială închinată Aigunului, când caii urcă pe cărarea țarului și se depărtează în galop, fără să-i mâne nimeni. Mă aplec să citesc din nou inscripția. Placa a fost plasată acolo doar cu cinci ani în urmă, ca și cum cineva a ținut morțiș să afirme un fapt contestat. Scrierea în slavona bisericească dă iluzia unei vechi autorități.

— Această piatră confirmă dreptul nostru de a fi aici!

Capul îi devine iarăși masiv când își pune din nou căciula de oaie. Pentru prima oară izbucnește în râs: o concesie bruscă, zgomotoasă.

— Am cucerit Amurul în 1858, când China era slăbită. Toată lumea lua bucăți din China atunci – francezii, americanii și mai ales voi, britanicii.

Rânjește. Îi spun:

— Chinezii sunt încă de părere că Tratatul de la Aigun le-a fost impus cu forța.

Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, dinastia Manciū nu mai era puterea care încheiase Tratatul de la Nercinsk cu două sute de ani în urmă. Națiunile occidentale profitoare smulgeau concesiile de la o țară devastată de războiul civil, iar Rusia începuse să viseze la un destin imperial în Răsărit. După izbucnirea Războiului Crimeii, belicosul guvernator general al Siberiei orientale, curând supranumit contele Muraviov-Amurski, l-a convins pe prudentul țar Nicolae I de valoarea strategică a fluviului Amur. O flotă anglo-franceză naviga aproape de gurile fluviului în Pacificul de nord-vest.

În mai 1854, Muraviov a coborât în aval de Sretensk cu o flotilă lungă de o milă, formată din barje și plute militare. El călătorea cu *Argun*, primul vas cu aburi care a navigat pe Amur, însoțit de 800 de cazaci și o baterie de artilerie de munte, purtând cu el icoana regăsită a Madonei din Albazin. Când flotila a ajuns la fortul părăsit, soldații au păstrat tăcerea, orchestra a intonat imnuri, iar Muraviov a debarcat pe uscat să se roage lângă ruinele năpădite de buruieni.

Avanposturile neajutorate chinezești de pe Amur nu puteau decât să comunice cu autoritățile aflate departe, la Peking, în timp ce flotila trecea pe lângă ei. Muraviov era la comandă pe un fluviu care fusese al chinezilor pe baza unui tratat timp de mai mult de o sută cincizeci de ani. Incursiunea a continuat încă patru ani, iar rușii și-au consolidat puterea fără a fi respinși, astfel că, pe când Muraviov i-a obligat pe chinezi să se așeze la masa tratativelor la Aigun, în 1858, ocupația fluviului era un fapt împlinit. Condițiile Tratatului de la Nercinsk au fost inversate, obligându-i pe chinezi să cedeze întreg teritoriul de la nord de fluviu și transformând Amurul în granița dintre două imperii vaste, dar deja suferinde.